

KULTURA

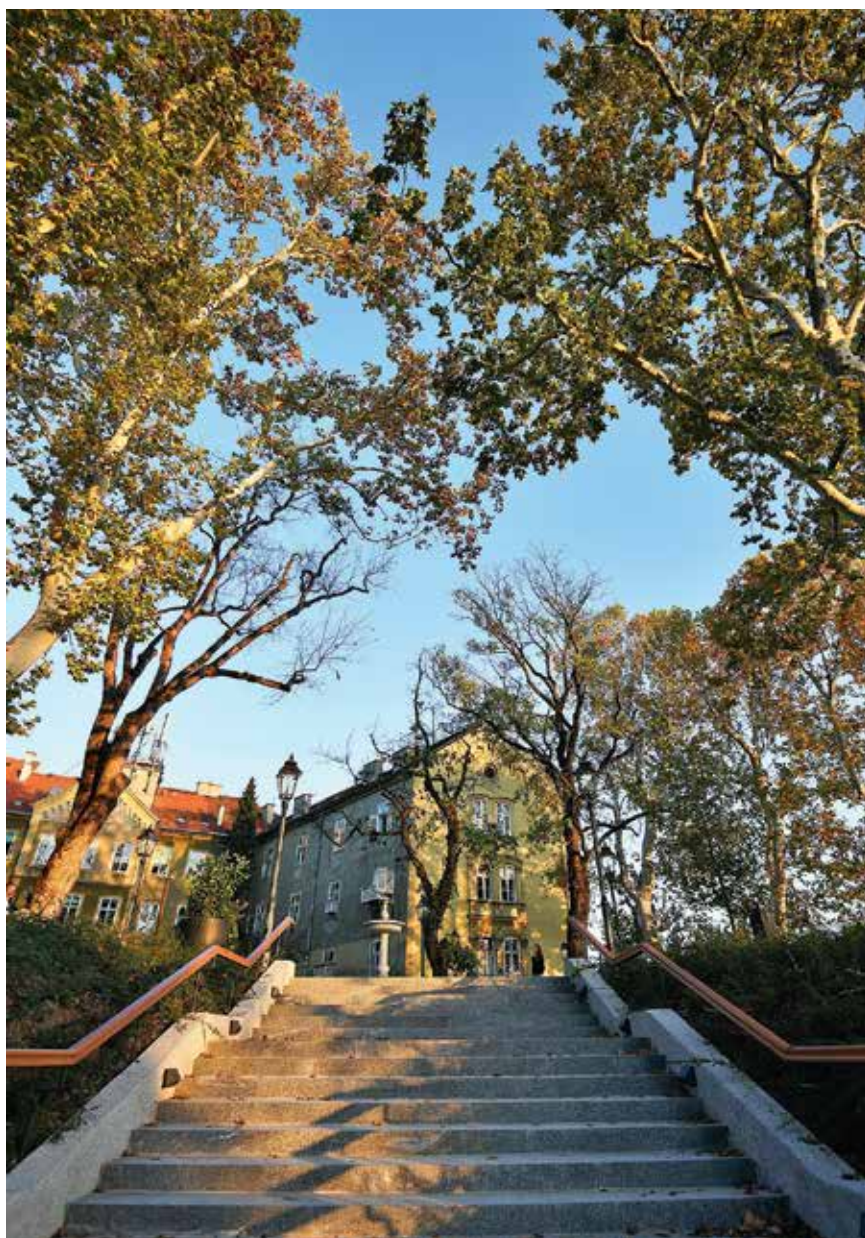
**NAKON GOTOVO 15 GODINA
ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA
I UREDENJA NAPOKON JE
OTVOREN PARK GRIČ
NA GRADECU**

Park u kojem prošlost i povijest imaju prednost

Posrijedi je najstariji javni park u Zagrebu o kojem postoji malo dokumentacije. Poznato je, međutim, da se 1875. podignula velika galama, kad se u parku naumilo graditi palaču za JAZU. U borbi za park građanstvo se tome žestoko usprotivilo i uspjelo onemogućiti naum

PIŠE SNJEŠKA KNEŽEVIĆ,
povjesničarka urbanizma | **SNIMKE**
BORIS KOVAČEV/HANZA MEDIA I
MARIJAN HRŽIĆ

Park Grič najstariji je javni park u Zagrebu. Njegov nastanak i povijest povezani su s još starijom Južnom promenadom (danas Strossmayerovim šetalištem), kojom počinje dugotrajna transformacija Gradeca: otvaranje prema Donjem gradu i povezivanje povijesnih urbanih jezgara u jedinstvenu cjelinu.

Poticaj za uređenje Južne promenade duž južne osnovice Gradeca dao je 1812. ban grof Ignàc/Ignatz Gyulay (1763.–1831., ban od 1806.), realizaciju su preuzeli gradski načelnik Josip Štajdacher i magistrat, a promenada je otvorena 1813. Troškovi su bili podmireni najvećim dijelom dobrovoljnim doprinosima pojedinaca, kako je bilo upisano na kamenoj ploči: *Largitate surrexi. Anno MDCCCXIII (podignuto darežljivošću godine 1813.)*. Bio je to velik i složen zahvat na strmim padinama ispod i duž još intaktnog južnog gradskog zida, gdje su dotad su postojali tek krivudavi put i nekoliko staza. Radi promenade pala su stara dverčaka vrata, izvan linije gradskog bedema. U sklopu zahvata uređena su četiri prilaza, dijelom opremljena stubama, dijelom pošljunčana; glavni, južni prilaz vodio je od Ilice razmjerno širokom Bregovitom/Tomićevevom ulicom. Dva masivna podzida, na istočnom prilazu (iz Duge/Radićeve ulice) i zapadnom (iz Lovračke/Mesničke) gradio je Bartol Felbinger. Na sredini promenade, između kule Dverce i palače preko puta, naslonjene na gradski zid, bila je uređena terasa, a u osi Gospodske/Čirilometodske ulice uređen prolaz. Terasa je bila opremljena klupama, lampašima na ulje i ograđena od strmine masivnom željeznom ogradom, dok je u kuli bila kavana s biljarom, imenom "Thurmcaffehaus". Promenada s terasom, šetnicama i alejom postala je novo društveno okupljalište.

REMETSKI PAVLINI Možda su banova inicijativa i dotad najveći gradski projekt bili potaknuti promjenom koju je doživio sklop nekadašnjeg kapucinskog samostana i kurije remetskih pavlina, sagrađen na južnom bedemu sredinom 17. stoljeća (na

STARO I NOVO
U oblikovanju parka respektirala se njegova povijesna konfiguracija, ali su u izboru bilja uvedene inovacije

Arhitekt Marijan Hrzić autor je uređenja parka. Novost je i kopija Rendićeva vodoskoka, a stanovitu nostalgiju zazivaju kopije plinskih kandelabara i klupa, identificiranih na povijesnim fotografijama

mjestu Parka Bele IV., odnosno tzv. Vranicanijeve poljane). Pošto je 1784. pavlinski red ukinut, a 1788. kapucinski samostan raspušten, sklop je početkom 19. stoljeća prodan i preuređen za stanovanje. Južni dio Gradeca postao je nova, poželjna rezidencijalna četvrt. Njegov ugled i privlačnost nesumnjivo je ojačala nova promenada, napose poslije 1832., kada je proširena zemljištem koje je Gradu darovao Ludovik pl. Jelačić (1792.-1851.), profesor Pravoslavnog fakulteta, poslije odvjetnik i političar. On je, naime, kupio kapucinsku crkvu Blažene Djevice Marije i vrt, nekad u posjedu kapucina, srušio crkvu i na njezinu mjestu 1826. sagradio palaču. Na mjestu darovanog vrta uređen je perivoj, danas Park Grič. Uklonjeni su podzidi ispod kuća, očišćen je i uređen zapušten dio u obliku polumjeseca uz kulu, oko perivoja sagrađena nova ograda, postavljeno 25 klupa i zasadeno drveće i bilje. Promenada je pak dvije godine kasnije, 1834., proširena prema istoku nasipanjem hrpta strmog obronka prema Dugoj/Radićevoj ulici, a s juga i istoka podignut je visoki zid, čime je dobila dimenzije, ne potpuno i formu kakvu ima danas.

ZELENI OTOCI Promjene i povijest Južne promenade, od 1874. Strossmayerova šetališta, mogu se udobno pratiti prema dokumentima sve do velike transformacije 1913., iza koje stoji arhitekt Hugo Ehrlich, dok o Parku Grič postoji malo doku-

Park je i bogato arheološko nalazište, a nalazi pokrivaju razdoblje od starijeg željeznog doba, preko ranog i visokog srednjeg vijeka do drugog desetljeća 17. stoljeća kad je ondje bilo groblje i kasnije. Ovdje su pronađeni i temelji anžuvinske palače iz 14. stoljeća

01 Ljiljan, simbol anžuvinske dinastije na staklenoj krhotini;

02 Razglednica iz razdoblja poslije 1900.; **03** Južna promenada na veduti Gornjega grada iz Mape Zagrebačke biskupije Josipa Szemana iz 1822.; **04** Arheološki radovi u parku

mentacije. Tlocrt perivoja prvi se put javlja u katastarskom zemljovidu iz 1862./64., na kojem se vide njegove dimenzije, pet zelenih otoka zasadenih grmljem i bedem sa zapadne strane (prema Mesničkoj ulici), ali jugozapadne kule više nema. Poznato je, međutim, da se 1875. podignula velika galama, kad se u parku naumilo graditi palaču za Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti sa Strossmayerovom galerijom prema projektu bečkog arhitekta Friedricha Schmidta, miljenika biskupa Strossmayera. U borbi za park građanstvo se tome žestoko usprotivilo i uspjelo onemogućiti naum. Palača će kasnije biti sa-

građena na Zrinjevcu, koji je od 1873., kada je ureden park, postao ozbiljnom konkurencijom gornjogradskoj promenadi. U projekt uredjenja, točnije monumentalizacije Strossmayerova šetališta, arhitekt Hugo Ehrlich nije uključio Park Grič. Malu promjenu perivoju je 1887. donio vodoskok, "vodometa" (1881.) kipara Ivana Rendića, koji se ondje održao do 1949. No park je, iako malo po strani i s vremenom pomalo

zapušten, ipak ostao oazom mira i tišine koju su pohodili oni koji su u njima tražili okrepu i izolaciju.

OSTOJIN DJEČAK U studiji "Urbanističko-arhitektonskog i konzervatorskog uredjenja javnih prostora Gornjega grada", koja je 2009. povjerena arhitektu prof. dr. sc. Marijanu Hrčiću, Park Grič je dobio prvenstvo. Njegovo uređenje predviđeno je u prvoj fazi realizacije, zajedno s dijelom Strossmayerova šetališta do kule Lotrščak; u drugoj bi se obuhvatio istočni dio šetališta s platom Gradec, a u trećoj Katarinski i Jezuitski trg te Ulica Ćirila i Metoda. Za glavninu tih prostora koji se nižu na južnoj osnovici Gornjega grada predviđeni su natječaji. Na početku rada, 2010., Hrčić i tada formirana stručna grupa predložili su, da se kao park uredi zapuštena "Vranicanijeva poljana", o čijoj namjeni (izgradnji?) desetljećima nije postignuta suglasnost. Ideju je prihvatio investitor, Grad Zagreb i park je ujesen 2011. ureden prema idejnom rješenju Marijana Hrčića u oslonu na konzervatorske propozicije Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Zagreba i radne izvještaje arheologa Borisa Mašića koji je ondje istraživao, dok je izvedba povjerena "Zrinjevcu". Oblikovanje se oslanja na povijesnu fizionomiju Parka Grič: sadrži zelene otoke, platane i dječje igralište, pokraj kojega je 2015. postavljena

Park se nipošto ne bi smio eksploatirati za komercijalno-ugostiteljske svrhe kao, nažalost, većina zagrebačkih povijesnih parkova, pa i Strossmayerovo šetalište, gdje primitivne dašćare kafići potpuno zakrivaju moćan srednjovjekovni bedem

skulptura "Dječak" (1971.) kipara Tomislava Ostoje, prenesena iz Parka Grič. Zahvat je svojevrsna demonstracija ideje obnove parka i stava o integrativnoj važnosti javnih prostora, sadržanih u studiji. "Poljana" od 2012. nosi naziv Park Bele IV.

Uređenje Parka Grič bilo je pak uvjetovano završetkom arheoloških radova, koji su se u nekoliko kampanja provodili od 2003. pa sve do 2016., a dijelom i 2017. Istraživanja je Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode povjerio Muzeju grada Zagreba: vodili su ih arheolozi Boris Mašić, od početka, a od 2006. i Buga Pantlik. Nalazi pokrivaju razdoblje od starijeg željeznog doba, preko ranog i visokog srednjeg vijeka do drugog desetljeća 17. stoljeća kad je ondje bilo groblje i kasnije, kada su tu površinu kapucini koristili kao vrt.

NEKOLIKO FRANCEKA Uz mnoštvo predmeta od metala, keramike i stakla, koji dokumentiraju pojedine epohe i kontinuitet, ovdje su pronađeni temelji anžuvinske palače iz 14. stoljeća, otkriveni ostaci jugozapadne kule i veći potezi gradskog zida sa zapada i juga. Pri kraju radova uz južni bedem pronađeni su temelji zgrade iz 16./17. stoljeća, a sjeverno od temelja anžuvinske palače ostaci sjeverozapadne kule. Nalazi su izuzetno važni za razumijevanje geneze Gradeca, a neki, kao nalaz kraljevske palače, okončali su dileme i diskusije koje

su trajale desetljećima, dok su drugi nalazi omogućili prezentaciju dosad skrivenih ili nepoznatih struktura.

Od 2011. u Atelijeru Hrčić radi se na projektu arhitektonskog i krajobraznog uredjenja parka, u neprestanom doticaju s arheolozima i u diskusiji o konceptu parka, kojim je trebalo pomiriti razlike, slojeve i forme te optimalno osigurati čitkost. Rad na projektu, osobito u pitanjima rekonstrukcije bedema i kula, stalno je pratio Silvije Novak, predstojnik Zavoda za zaštitu, konzultant je bio Boris Mašić, a u razmatranje rekonstrukcije jugozapadne branič-kule bio je uključen Drago Miletić, nadasve iskusan

konzervator i istraživač srednjovjekovnih burgova. Prema projektu, dio pronađenih struktura (temelja) prezentiran je u arheološkom sloju, dok su bedemi, jugozapadna i sjeverozapadna kulu konzervirani i rekonstruirani do neupitno potvrđene visine. U oblikovanju parka respektira se njegova povijesna konfiguracija, ali su u izboru bilja uvedene inovacije, a novost je i kopija Rendićeva vodoskoka, čiji se original na-

lazi u dvorištu Muzeja za umjetnost i obrt. Stanovitu nostalgiju zazivaju kopije plinskih kandelabara i klupa, identificiranih na povijesnim fotografijama, dok nekoliko "franceka" nudi besplatnu, svježju i ukusnu zagrebačku vodu. Diskretno porazmješteni panoi pružaju pak potpunu informaciju o povijesti parka i istraživanja slikom i tekstom na hrvatskom i engleskom jeziku.

Netom što je ureden, ali ne još i oficijelno otvoren, Park Grič je postao ciljem posjeta Zagrepčana i turista. Na nevelikoj površini parka, na njegovu južnom dijelu, a osobito na zapadnom, pažnju plijene moćni bedemi i ostaci kula, dok istočni dio nudi odmor i jedinstvene vidike. I arheološki park i povijesni park ponudili su izazov rekonstrukcije, koja u obnovi spomeničkih ambijenata ima najveću važnost. Park Grič na osebujan i individualni način odgovara tom izazovu, zadovoljavajući edukativnu, estetsku i društvenu funkciju.

Nipošto se ne bi smio eksploatirati za komercijalno-ugostiteljske svrhe kao, nažalost, većina zagrebačkih povijesnih parkova, pa i Strossmayerovo šetalište, gdje primitivne dašćare kafići potpuno zakrivaju moćan srednjovjekovni bedem između kule Lotrščak i zgrade Meteorološkog zavoda, savršeno konzerviran i dijelom rekonstruiran još 2015/2016. godine. Povijest i prošlost ovdje imaju prednost.